

Over de Vossenweg
lopen van Heelsum naar Otterlo
door Ruimte en Tijd

Over de Vossenweg

---

lopen van Heelsum naar Otterlo

door Ruimte en Tijd

door

Mathilde Maijer

Geert Nijland

Wageningen, Renkum, 2020

Copyright © 2020 door Mathilde Maijer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd of verzonden in enigerlei vorm of via enig medium, elektronisch of mechanisch, inclusief fotokopiëren, het maken van opnamen, of door elke informatiedrager en opvraagbaar systeem, zonder schriftelijke toestemming van de schrijvers.

Derde druk 2022

ISBN 9789464180824

Uitgegeven in eigen beheer

Wageningen – Renkum

www.landschaplopen.com

www.gonijland.wordpress.com

trefwoorden: geologie, landschap, vegetatie, Veluwe, wandelen

Als dit Ierland was, zou ik beter kijken

(K. Schippers)

Inhoud

Voorwoord	11
Inleiding	13
De Vossenweg	13
Op oude kaarten	13
Nu	15
Wat gaan we doen	17
Begin- en eindpunt	17
Meenemen	17
Horeca onderweg	18
Wat gaan we zien	20
Geologie	20
Geomorfologie	22
Bodem	25
Vegetatie	26
Plantensoorten	28
Waardering	29
De Route	33
1: Van Heelsum naar de Bovenheide	35
1 De Veentjesbrug in het Heelsums Beekdal	36
2 De gemeentegrens	37
3 De golfbaan	39
Het eerste verhaal: De oude geschiedenis	39
4 Een verdwenen zessprong	42
5 De Jonkershoeve	44
Het tweede verhaal: Saalien	44

6	Een kruispunt in het bos	50
7	De Boschhoeveweg.....	51
	Het derde verhaal: Weichselien	51
8	Uitzicht over de Renkumse Heide.....	55
9	De Renkumseheide en de Reemsterweg	55
	Het vierde verhaal: Holoceen.....	55
10	Questieuse veldeken	58
2:	Van de Bovenheide naar Nieuw-Reemst	61
11	Het Turfdel in de Bovenheide.....	62
12	De Bovenheide	63
	Het vijfde verhaal: De terugkeer van de vegetatie in het Holoceen	63
13	De noordelijke Bovenheide	66
14	Een pergola in het bos.....	67
15	De ruïne van de Boschhoeve	67
	Het zesde verhaal: Zandverstuivingen tussen 1500 en 1900	67
16	Het douglassparrenbos.....	71
17	De Paelberg en het Paelbergsedel.....	72
18	De hoek van Planken Wambuis	76
	Het zevende verhaal: Vegetatie	76
19	Het Wildse lariksbos	82
20	Het Wildse beukenbos.....	84
	Het achtste verhaal: De systematiek van plantengemeenschappen	84
21	Nog een Wilds lariksbos	87
22	Een brede laan naar nergens.....	87
23	De splitsing	90
	Het negende verhaal: Waarderen van natuur	90
24	De wal en de grens	99

25	Het Reemsterdel	99
	Het tiende verhaal: Successie van vegetatietypen	99
3:	Van Nieuw-Reemst naar het Mosselsepad	103
26	Nieuw-Reemst	104
27	De Westerbergen	108
	Het elfde verhaal: Oorzaak van zandverstuivingen	108
28	Heideveld bij de Planken Wambuisweg	114
29	De Ginkelsepoort	115
	Het twaalfde verhaal: Natuurbeheer	115
30	De Lange Drift	119
31	De Kruiponder	122
32	Mossel	123
33	Theehuis Mossel	125
34	De kunstwerken van Verhoeven	127
	Het dertiende verhaal: PNV	129
4:	Van het Mosselsepad naar Otterlo	133
35	Dennenbos op duinen	134
36	De uitgestoven laagte	135
37	Het Rozeboomswege	139
38	De grenspaal	139
39	Fortduin met podzol	140
40	Het Mosselse Zand	141
41	Het Roekelsebos	147
42	Sporen van wegen	147
43	De Valksebeek	148
44	De Rioolwaterzuivering	149
	Het veertiende verhaal: Wij of de aarde.	149

Hulpbronnen	151
Index	151
Literatuur	156
Websites	158
Kaarten.....	158
Tekeningen en aquarellen, proza en poëzie	160
Naslagwerken	161
Helpers	162
Foto's	162
Disclaimer auteursrechten	163
Bijlage 1: De Plantengemeenschappen langs de Vossenweg	164

Voorwoord

De luchtstreek is in Veluwenzoom bij uitnemendheid gezond, en het weder, over het geheel genomen, bestendig;

een mistige dag is er, althans in den zomer, eene zeldzaamheid, en men neemt er alsdan, in den vroegen morgenstond, alleen dien nevel waar, welke het aanbreken van eenen schoonen dag verkondigt;

de zomeravonden, in de aan zee liggende gewesten veelal zoo onaangenaam en guur, zijn hier, vooral in de lommerrijksten gedeelten, aangenaam getemperd, en vergunnen, zonder eenig nadeel voor de gezondheid, ook na het ondergaan der zon, het genot der schoone natuur;

voor den noordewind, dien vijand van zoo veler ligchaamsgestel, vindt men hier eene beschutting in de noordwaarts over de gansche uitgestrektheid der Veluwe verspreide heuvels, en het is slechts op weinige plaatsen, dat men deszelfs invloed behoeft te vreezen ;

de onweders, vooral die van het zuiden en westen komen aandrijven, blijven hier, door den tegenstand der gebergen, veelal langen tijd hangen, maar zij ontlasten zich dan grootendeels in de aan de overzijde van den Rijn gelegene Betuwe, en verdeelen zich vervolgens westwaarts en oostwaarts langs de hooge Veluwe.

I.A. Nijhoff (1828)

1 Het enige straatnaambord aan onze Vossenweg.

Inleiding

De Vossenweg

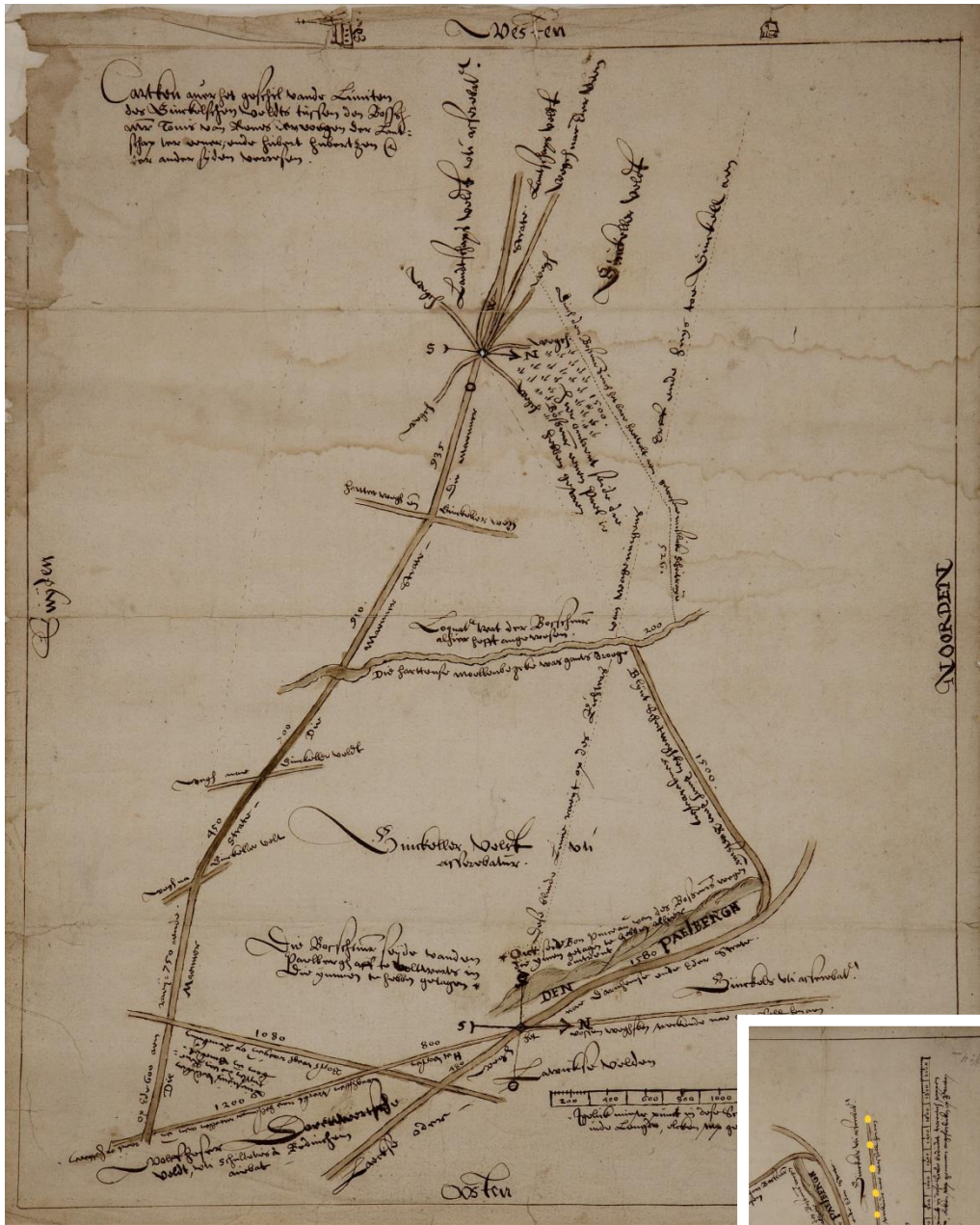
De Vossenweg bestaat niet meer. Hij staat op geen enkele kaart en niemand woont eraan. Hoe bijzonder is het dat iemand in zijn eigen tuin een straatnaambordje langs de oude weg gezet heeft.

De Vossenweg staat op kaarten uit de 17de en 18de eeuw aangegeven als kortste weg tussen Heelsum en Mossel. Het zuidelijke deel tot aan de A12 loopt langs de oude gemeentegrens tussen Renkum en Doorwerth; het noordelijke deel langs de grens tussen Ginkel en Reemst. De Vossenweg is volgens ons een kruipdoor-sluipdoorweg over de wallen, greppels en bomensingels op deze grens.

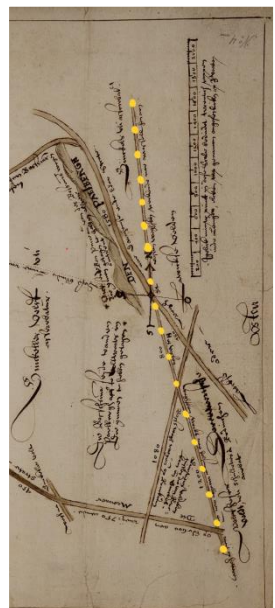
Via de Vossenweg lopen we (als we haast hebben) in drie uur van Heelsum naar Otterlo. Dat is best snel: voor ons gevoel liggen Heelsum en Otterlo ver uit elkaar. Maar de afstand is hemelsbreed slechts 15 km, en de kortste weg is via de Vossenweg.

Op oude kaarten

De laatste keer dat we de Vossenweg tegenkomen is in 1768. Op nieuwere kaarten staat soms wel de weg naamloos ingetekend. Gemeenten moesten in het begin van de 19de eeuw hun wegen aanmelden bij het pas opgerichte landelijk kadaster; blijkbaar is de Vossenweg toen de status van 'weg' misgelopen.

2 Kempinck 1610. Dit is de oudste kaart waarop de Vossenweg staat vermeld. Op de kaart is het noorden rechts. Op de uitsnede is het noorden boven en is de Vossenweg aangegeven met gele bolletjes. Bij de zuidelijke tak van de Vossenweg staat "Het Vossen wegshken streckt nae Helsommer moellen aen ende raait op Hetteren"; bij de noordelijke tak staat "Het Vossenweghsken streckende nae Mossell hen aen". Bron: GA 0012-1569 (GA = Gelders Archief).

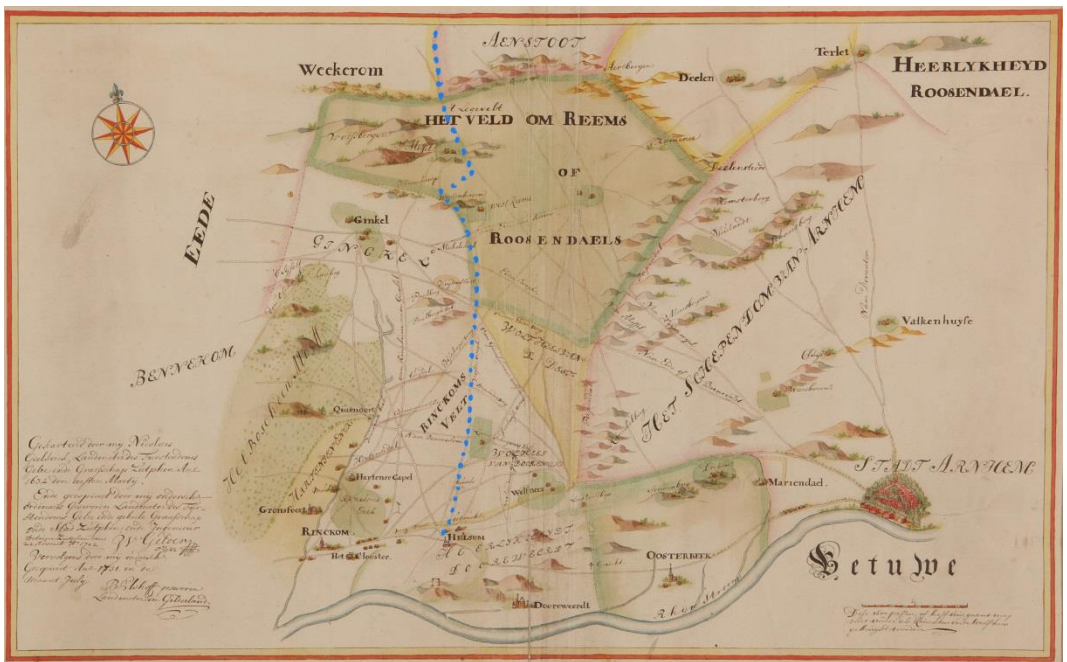

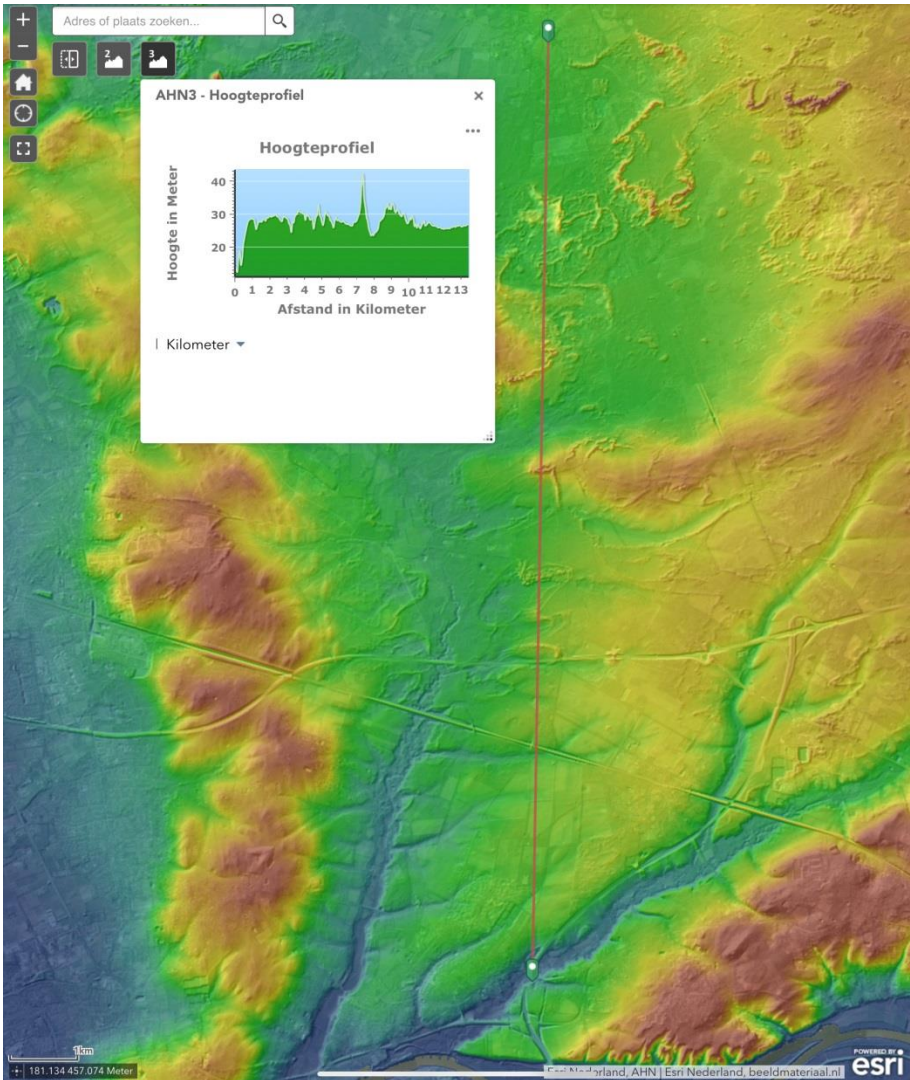
Om de Vossenweg met naam terug te vinden op een kaart, moeten we in de 18de en 17de eeuw zijn. De 18de eeuwse regionale kaartenmakers Berger, Klinkenberg en Elshoff vermelden de Vossenweg en tekenen hem in. Ook de 17de eeuwse kaartenmakers Van Call, Heuff, Kempinck en Van Geelkercken, die verschillende kaarten van dit gebied hebben gemaakt, tekenen de Vossenweg in en zetten de naam erbij. De eerste keer dat we de Vossenweg tegenkomen is in 1610 op een kaart van Kempinck. Oudere bronnen dan 1610 met de naam Vossenweg hebben we (nog) niet gevonden.

Nu

Van de Vossenweg resteert op veel plekken een spoor of smal pad langs een wal. Alleen de spoorweg blokkeert onze Vossenweg: bij de aanleg rond 1845 heeft de Vossenweg geen spoorwegovergang gekregen. De rest van de minstens 410 jaar oude Vossenweg ligt er nog!

**3 Elshoff 1731. Het gebied tussen Arnhem, Wekerom en Terlet. Dit is de enige kaart met de Vossenweg van begin tot eind. Onze wandelroute is aangegeven met blauwe bolletjes.
Bron: GA 0409-1537.**

4 Hoogteverschillen op onze route. Blauw is laag, bruin is hoog. De route is geschematiseerd als rode rechte lijn. Het laagste punt is de Heelsumsebeek. De top is de Westerbergen bij Nieuw-Reemst. Het hoogteverschil is ca 45 meter. Bron: AHN (AHN = Actueel Hoogtebestand Nederland).

Wat gaan we doen

Begin- en eindpunt

De route is ongeveer 16 km lang en loopt deels over hobbelige paden en door mul zand. Hij is niet geschikt voor kinderwagens, rollators en rolstoelen.

Het startpunt is de bushalte Doorwerthsestraat in Heelsum. Lijn 352 en 51 vanuit Wageningen en Arnhem komen hier langs.

We volgen de Vossenweg van het begin in Heelsum tot het eind op Mossel. Maar Mossel is geen handig eindpunt voor een wandeling: de dichtstbijzijnde bushalte is 48 minuten lopen. Wij lopen door naar Otterlo via het schitterende Mosselse Zand dat het laatste restje is van de zandverstuivingen die tussen 1500 en 1900 grote delen van onze route teisterden.

Het eindpunt is het busknooppunt Rotonde Otterlo. Hier vertrekt elk uur een bus naar de treinstations in Ede en Apeldoorn (lijn 108) en in Arnhem en Barneveld (lijn 105s).

Meenemen

We raden aan om voor iedereen van de groep een loep mee te nemen. Wij gebruiken een opvouwbaar dradenteller die 10 keer vergroot. Een dradenteller of juweliersloep is te koop vanaf 5 euro. Wij hebben de onze al 40 en 60 jaar. Bij sommige plekken geven we aan waar we met een loep naar kunnen kijken. Zeker voor kinderen is een loep echt een aanrader: terwijl volwassenen stukken lezen over de omgeving, vermaken kinderen zich met mossen, korstmossen, sporen op varens en zwammetjes. Intussen vinden ze minibeestjes en blijken zelfs zandkorrels kleine kunstwerken.